

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12
Naročnina četrletno 15 Din,
za pol leta 30 Din,
za celo leto 60 Din.
Posamezne številke 1.50 Din.
Za inozemstvo celoletna naročnina 90 Din

Ljubljana, 29. decembra 1933.

Upravništvo: Ljubljana, Wolfova ulica št. 12.
Poštočerkovni račun
Ljubljana št. 16.176
Rokopisov ne vračamo.
Oglasi po tarifu.
Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani.

V novo leto

Eno leto ni mnogo niti za človeka, kaj šele v zgodovini, in vendar se zgodi marsikaj. Če se ozremo na preteklo leto, moremo ugotoviti precej važnih dogodkov tako za nas kakor za človeštvo sploh. Toda danes so nam ti dogodki še preblizu, da bi jih mogli pravilno oceniti. Kar se nam zdi zdaj morda zelo pomembno, bo v zgodovini le malo važen dogodek brez večjih posledic in obratno. Zato ne bomo govorili o posameznih političnih, gospodarskih ali kulturnih pojavih preteklega leta, temveč raje skušali najti osnovno misel vsega tega dogajanja.

Tudi to leto smo preživeli, kljub prerokbam raznih gospodarstvenikov in politikov, v težki gospodarski stiski, ki se je od prejšnjih let še stopnjevala. Ne samo pri nas, temveč tudi v zunanjem svetu se še vedno ni opomoglo gospodarstvo, ki se je skušalo okrepiti in poživiti v avtarkiji (gospodarski samopreskrbi). Prav tako se je nujno povečala brezposelnost, ki že ne podkopuje več samo posameznih družin, marveč že prav resno ogroža tudi države.

Način reševanja gospodarskih in socialnih vprašanj naše dobe, zlasti pa popoln neuspeh raznih poizkusov je pokazal, da se je sedanji družabni red preživel in da ni več sposoben nuditi delovnemu človeku niti vsakdanjega kruha. Države so sicer skušale urediti težke razmere z različnimi gospodarskimi in političnimi reformami, zlasti s povečanjem avtoritete države, kar je nujno vedlo v diktaturo posameznikov in absolutizem; toda vsi ti naporji so se izkazali jalovi in za velikansko večino ljudstva škodljivi. Veliki kapital, ki bi edini mogel resnično prispevati k rešitvi gospodarske krize, je znal ohraniti svoj izjemni položaj in vsa nova bremena preveliti na delovno ljudstvo. To smo mogli opaziti zlasti v državah, v katerih vladajo diktatorski režimi. Kajti, čim manjše je nadzorstvo ljudstva, tem večja je možnost, delati proti prospehu ljudstva. Zato mora biti usmerjeno vse naše hotenje in delo v demokracijo, ki se nikakor ni preživela, kakor bi nam radi natvezili neki politiki, stremeci po absolutni oblasti, temveč potrebuje le nove oblike za uspešno udejstvovanje.

Gospodarsko propadanje in z njim v zvezi politična reakcija sta seveda porazno vplivala tudi na kulturo. Ne samo, da so bila radi gospodarske stiske posredno ali neposredno odtegnjena kulturnim zavodom nujno potrebna sredstva za uspešen razvoj, in da je ljudstvo radi težkih gospodarskih brig izgubilo smisel za kulturo, pa tudi možnost zadostiti svojim kulturnim potrebam, politična reakcija je ljudi tudi popolnoma demoralizirala, in v vsem javnem življenju so se začeli uveljavljati na debelo razni politični pustolovci. Sposobnost in strokovno znanje, v zvezi s plemenitim tekmovanjem in ostro, toda pozitivno kritiko, kar bi edino smelo odločevati, je zamenjala politična pripadnost k trenutno vladajoči stranki. Danes ljudstvo nič več ne veruje v pravico, v zakone, zato se hoče vsakdo uveljaviti preko zakonov in z različnimi političnimi zvezami. To pa mora voditi nujno ne samo v propad ljudstva, temveč tudi države, v kateri vladajo

take razmere. Zato je najprej potrebno, da dvignemo splošno moralno zavest ljudstva, t. j. njegovo socialno moralo, kar pa je mogoče edino le v svobodi, v demokraciji, v kateri bo prišlo do svobodne besede vse delovno ljudstvo.

Druga rakrana — poleg splošne demoralizacije — današnje družbe pa je malodušje. Ljudje ne verujejo več niti v sebe, še manj pa v koga drugega. Res je sicer, da so razmere, v katerih živijo današnje človeštvo, izredno hude, toda zavedati se moramo, da je z močno voljo in delom mogoče premagati vse. Ne obupujmo, kajti kdor obupa, tudi gotovo propade! Zavedajmo se sicer vseh težkoč in ne podcenjujmo jih, toda zavedajmo se tudi, da je usoda nas samih in človeštva odvisna od človeka samega. Zato se z vsemi silami, kljubujoč vsem zaprekam in s trdno vero v bodočnost, na novo oprimo dela za boljše bodočnost našega naroda.

S tem hotenjem stopa v novo leto 1934.

»Slovenija«.

Univerzitetna biblioteka v Ljubljani

»Akademska sekcija za vseučiliško knjižnico« si prizadeva z velikim trudom za uresničenje potrebne stavbe osrednje knjižnice v Ljubljani. Zdi se, da je bila akcija sprva simpatično pozdravljena tudi izven vseučilišča, vendar se človek ne ubrani misli, da je v zagati zaradi realnosti v ljudeh in prilikah. Bila bi neizmerna škoda, če ostane le pri gestah za to nad vse nujno napravo višje kulture na Slovenskem.

Mojster Plečnik je pred nekaj leti premislil vprašanje vseučiliške knjižnice, le-ta bi nas po njegovih načrtih osvobodila more tesnih, nerabljenih prostorov sedanje Študijske knjižnice. V njegovi stavbi bi imelo prostor 235.000 knjig, kar bi ustrezalo normalnemu razvoju knjižnice za dobrih 100 let. Poleg shramb za knjige, rokopise, muzikalije in grafiko so projektirani uradni prostori, glavna čitalnica, čitalnica profesorjev, ljudska čitalnica časopisov, razstavna dvorana, inštitut za umetnostno zgodovino s seminarjem in predavalnico. Načrti

upoštevajo vse predpise zakonov, opravljeni so s podrobnim opisom in proračunom do zadnjih 25 par. Vloženi so bili junija l. 1931 pri kompetentnemu ministrstvu v odobritev, javnosti do danes ni znana njihova usoda. Neznosno stanje, ki vlada v prenatrpani študijski knjižnici, je že več piscev osvetlilo tako v revijah kakor v dnevnikih. Dan za dnevom se stanje slabša, smotrna uporaba onemogočuje brez krivde uradništva, ki je samo najkru-teje prizadeto po tolikoletnem provizoriju. Opozarjalo se je ponovno na morebitno katastrofo požara, ki bi utegnil ugonobiti dragocene rokopise, redke izvede i. dr. Zgodovinskih dokumentov ne bi nadomestili še toliki kupi zlata v tolstih letih. Slovenci bi bili oropani duhovnih zakladov. V Beogradu se je po svetovni vojni zazidalo na stotine milijonov v znanstvene namene. Nihče od razsodnih ljudi ne zavida južnim krajem razmaha v novi razširjeni skupni domovini, vendar ljubljanski akademiki pričakujejo od svoje vlade uvidevnosti za mlado

Mohorjeva družba in Mohorjeve knjige za leto 1933

Ko potegnejo zimski vetrovi čez polje, leže nove Mohorjeve knjige na mizah. Častitljiva navada v slovenskih hišah je to; bilo bi brez njih tako, kot če ne bi bilo o Božiču potje in o Veliki noči pirhov.

Mohorjeve knjige so prava slovenska stvar. Razširjene so bile pred svetovno vojno po vsem slovenskem ozemlju, preko Čedada v Italiji, prav do Osojskega jezera na Koroškem in tudi v tedanjem madžarskem Prekmurju, tako kot okoli Ljubljane, v Severni in Južni Ameriki, v Afriki in Aziji, kjerkoli je živel kak Slovenec, saj je imela Mohorjeva družba še l. 1908 80.000 udov, med temi v Ameriki 2028, v Afriki in Aziji 232, po raznih daljnih krajih v Evropi 332, v graški škofiji 422, v videmski nadškofiji 352. Mohorjeve knjige so bile res vez, ki je vezala vse Slovence, vse bolj kot časniki. Mohorjeva družba ima izmed vseh slovenskih kulturnih organizacij najmočnejše in najstarejše slovensko izročilo. Imenik udov Mohorjeve družbe, ki ga je vsako leto priobčeval do konca svetovne vojne »Koledar družbe Sv. Mohorja« in v katerem so bili tiskani prav vsi udje, t. j. 80.000 imen, je bil naslovnik vsega slovenskega naroda, tak kot ga ni imel res noben drug narod.

Svetovna vojna in mirovne pogodbe so nas ubile; izpodrezale so pa tudi korenine veliki ljudski knjižni družbi Sv. Mohorja, ki je izgubila vse Primorje in Slovensko Benečijo ter se je morala izseliti iz svojega rojstnega kraja, Celovca. Še danes

pa brani s svojimi knjigami slovensko misel in slovenski jezik, ki ju izpodrivajo iz šol in iz javnosti, med širokimi ljudskimi plastmi. Po vojni je nastalo sicer še več drugih knjižnih družb, deloma iz strankarskih vzrokov (na Primorskem je morala prevzeti vlogo stare Družbe Sv. Mohorja nova goriska Mohorjeva družba). Vse slovenske knjižne družbe pošiljajo svojim udom nad 600.000 knjig na leto. Družba Sv. Mohorja sama pa polovico tega števila. Leta 1907, ko je imela DSM 82.000 udov, jim je sama poslala 1/2 milijona družbenih knjig; sedaj je pač odpadlo celo Primorje s Slovensko Benečijo, na Koroškem je dandanes dve tretjini manj udov kot l. 1907, v Ameriki, kamor ni več novih slovenskih izseljencev, pa le dobrih 500 (leta 1907 okoli 2000). Ljudem, zlasti mladini, vsiljujejo neslovensko berivo iz Zagreba itd., vse preveč je tudi časopisja, povrh je pa pritiskala gospodarska stiska, ki je vzrok, da je od lanskega leta padlo število udov za okoli 8000. DSM izdaja poleg šestih rednih knjig (za letno udnino 20 dinarjev) tudi še druge knjige za znižano ceno za svoje ude.

»Koledar družbe Sv. Mohorja« je knjiga, ki jo največ Slovencev pregleda in prebere, ker jo vsak mohorjan vzame in mora vzeti največkrat v roke. Kratki sestavki v »Koledarju« (letos obsegajo 53 strani) bi morali biti najskrbnejše izbrani najbolj pretehtani ter po vsebini in obliki najbolj dovršeni, kajti te sestavke prebere največ ljudi, najmanj trikrat ali pa petkrat toliko kot kak »nokolni« drugo po slovensko pisano stvar. Podajati pa bi v kratkem vse, kar je res važno za vsakega Slovenca, priprosteje kot razumnika, vse kar je važnega v slovenskem življenju in svetovnem razvoju, reči, ki pušajo trajne sledove v kulturi, gospodar-

stvu in politiki. Pisala naj bi jih najboljša peresa iz višjega, nadčasovnega stališča v poduk in vodilo slovenskemu ljudstvu. »Koledarjevi« kratki spisi imajo v splošnem že več let odločen slovenski poudarek, kar je edino pravilno, čeprav ni v celi razporedbi trdnega sistema. Podučen je vsakoletni »Razgled po svetu«, ki podaja politične dogodke iz raznih delov in držav sveta, ravno tako pa je potreben članek »Nekaj važnih določb iz davčne zakonodaje«, ki lahko marsikoga obvaruje škode v današnjih časih. V »Pismu iz Južne Srbije« so opisane slovenske naselbine v teh krajih, kjer je škof Slovenec dr. Gnidovec. Sestavek o kolodvorskih misijonih in društvu za varstvo deklet je opravil pravo socialno delo za kmečka dekleta, ki jih gre kakih 8000 vsako leto za kruhom po svetu, da se ne izgube. Članek o slovenskih izseljencih predlaga, naj bi »Koledar« postal slovenski izselniški naslovnik tako, da bi se naši izselniki iz vseh krajev sveta vpisovali v DSM, ki bi v »Koledarju« natiskovala njih imena. V letu božjega usmiljenja, članku o priliki 1900 letnice Kristusove smrti, je opisana zgodovina Kristusove osebe in krščansko štetje let, v »Gospodarskem pregledu« pa s preprosto, domačo besedo npravne podlage zdravega gospodarstva in pametni nasveti našim kmečkim gospodarjem. Kratko je opisana tudi Nar. galerija v Ljubljani — dom slov. umetnosti. Preobširen je pa sestavek »Smrtna žetev«, ki opisuje 59 umrlih na 14 straneh z njih slikami, navajajoč življenjske podatke tudi prav malo važnih ljudi; če se že »Žetev smrti« priobčuje, naj bi prišli na vrsto le taki ljudje, ki so za slovenstvo vsaj nekaj pomenili ali pa naj bi bili za vzgled živčim; omenjena pa naj bi pa bila zla-

univerzo, ko gre za stavbni kredit nekaj nad deset milijonov dinarjev. Brez vseučiliške knjižnice v Ljubljani je znanstveno delo tudi na vseučilišču nepopolno, obe napravi se dopolnjujeta v skupni rasti. Gospodarska stiska ne sme biti tisti nepremagljivi faktor, ki v vseh proračunih potiska življenjske kulturne koristi prav v zadnjo vrsto, neusmiljeno pristržene, skrčena in največkrat mačehovsko odrinjena višja kultura je resnična neboljenka v očeh krojilcev naše usode. Tega mladi rod na vseučilišču resnično ne more pojmiti. Le tisti, ki zbira z muko gradivo po arhivih, išče virov po raztresenih knjižnicah, le prevečkrat nedostopna dela, ve ceniti dragocene ure, ki se gube dan za dnem. Samo osrednja knjižnica s preglednimi katalogi lajša takšno delo.

V dvanajsti uri boja za vseučiliško knjižnico je izšla publikacija »Univerzitetna biblioteka v Ljubljani«, tiskana kot manuskript v lepem tisku Uni-

verzitetne tiskarne in v založbi arhitekta mojstra Plečnika, kot prelep dokaz resonance naših najvišjih teženj in kot — memento. Uvodne besede k načrtom je napisal mojster sam, podrobnejši opis pa konservator Stelè; ta je prispeval še študijo: »K zgodovini biblioteknih stavb v Ljubljani«. Čitatelj dobi jasen pogled v Plečnikovo zamisel, ki je zasidrana v baročni tradiciji naših ljubljanskih bibliotek. Odlične Quagliette freske na stropu Semeniške knjižnice ter iniciale srednjeveških rokopisov v družbi s talnimi načrti, prerezi in fasadami krasijo odlično in kaj aktualno publikacijo. Stelletova studija odpira strani naše kulturne zgodovine in pred slednjo ne smemo zapirati oči, če nočemo veljati nekoč za popolnoma nevredne naslednike lepega in plodnega izročila.

Akademski sekciji naj ne klone v veri na končno zmago; boriti se ji je sleherni dan za visok cilj — vseučiliške knjižnice v Ljubljani. A. S.

OPAZOVALEC

Vprašanje slovenskih učnih knjig na naših srednjih šolah

V tem vprašanju, ki je stopilo letos v ospredje zaradi pomanjkanja dobre volje in primerne uvidenosti nekaterih prenapetosti, se ne mislim spuščati v podrobnosti; samo dvojce ugotovitev bi rad podal glede na izjavo napredne akademske starešinske Zveze (»Jutro«, št. 296 z dne 20. decembra t. l.).

1. Ako so tisti, ki so naravnost ali posredno povzročili ali molče odobraval to nepotrebno zmešnjavo in uničevanje tuje lastnine, sedaj uvideli napačnost svojega početja in so skušali popraviti zmoti ali napako, so s tem storili svojo dolžnost, kar je prav.

2. Ni pa prav, da niso popolnoma stvarni, ker drugače bi morali vedeti, da nista dobili odobritve poleg nekaterih hrvaško-srbskih učnih knjig tudi dve slovenski čitanki, izmed katerih prvi deloma šele z letošnjim šolskim letom poteče aprobacijski rok, a druga je bila odobrena komaj lani in je letos nenadoma nastala zaradi nje spotika, čeprav je tako sestavljena, kakor n. pr. Jovanović-Ivkovičeva srbska čitanka za I.—IV. razred srednjih šol ali Pavlovič-Ilićeva čitanka s slovnico, I. del. In za to je v glavnem šlo. A-a.

Božično priložilo

je izdal Koroški Slovenec. Prinaša ponajveč slike koroške slovenske zemlje, koroških slovenskih hiš, cerkev, znamenj, prizore iz življenja slovenskih Korošcev. Zelo hvalevreden namen, ki bo spričo propagandnega pomena slike gotovo dobro vplival in družil v misli Slovence onkraj Karavank. Ali nekaj bi vendarle pripomnili: zadnja stran se nam prav s tega stališča ne zdi posrečena. Pri-

sti njih važna dela, da bi govorila dela, ker so »jubilejev« žele po časopisju brave do grla siti. Škoda je pa, da ni nobenega članka o važnih dogodkih v velikem svetu, n. pr. o stremljenju za revizijo mirovnih pogodb, prelomih državnih sestavov, posledicah gospodarske krize v Ameriki itd., ali pa o raznih iznajdbah in načrtih v tehniki, v zdravstvu itd., seveda vse gledano s slovenskega stališča. Slovenstvo, če naj bo močno, mora biti globoko zakoreninjeno v domačo zemljo in gledati obenem v velike naprednejše dežele, ne pa v zastale in manj kulturne, v svetlobo in ne v pomrak.

Že ime »Slovenskih večernic« zbuja občutje domačnosti, javorove mize v enem kotu, v drugem velike zelene peči naše kmečke hiše; saj se jih skoraj vsak naš človek spominja še iz detinske dobe. Letos je napisal zanje Matija Malešič belokranjsko povest »Izobčenci«, krajevno pobarvano, o vaških prepirih, ključovalnosti in trdosrčnosti, »izobčencu« Turetu in županovi hčerki Barici. Za »Slovenske večernice« naj bi pisali močne stvari, zajete iz sodobnih slovenskih uravnoteženih in socialnih vprašanj, ki jih je toliko kot še nikoli doslej. Pucljevo prestavo P. Dörfeljevega »Mutastega greha« je izdala DSM namesto obljubljene knjige o »Davkih«, ki pa ni izšla. »Jetika« dr. Franceta Debeveca je obširna zdravniška knjiga, 190 strani, z velikim številom slik, ki bo v prid predvsem tistim, ki se zanimajo za zdravstvo, koristila bo pa tudi ljudstvu samemu. »Življenje svetnikov«, ki je izšlo letos še kot redna knjiga, bo prihodnje leto izšlo kot izredna knjiga, ki jo bodo prejeli udje le za posebno doplačilo. Odbor DSM pravi, da so to zahtevali poverjeniki in udje, je pa s tem prelomljen načrt, kajti velika večina, ki je brala »Življenje svetnikov«, ne bo imela celega dela skupaj, ker doplačilnih knjig veliko udov ne naroča. Ni prav, da letos DSM ni izdala nadaljnje zvezke »Zgodovine slovenskega naroda«, baje zato, ker sta izšli letos že dve drugi zgodovinski knjigi; v resnici je pa »Življenje svetnikov« le nabožna knjiga, ki opisuje verske in nprstvene junake, »Naše morje« je pa bolj zemljepisna kot zgodovinska knjiga. »Zgodovina slovenskega naroda« bi morala izhajati zaporedno in bi se izda-

naša namreč kar od zgoraj slike Mussolinija, Hitlerja in Roosevelta, ki je sicer — mimogrede rečeno — prav po krivici zašel v to družbo. Ali ne bi bilo bolje, če bi v bodoče namesto takih in podobnih stvari podal »Koroški Slovenec« kaj slik iz slovenskega kulturnega življenja pri nas, pa seveda tudi v Italiji. Če komu, nam Slovencem je povsod in pri vsaki priliki treba poudarjati to slovensko duhovno in naravno enoto, da preide zavest o njej v dušo slehernega slovenskega človeka. Saj je res dovolj stvari, ki bi nas hotele ločiti na zunaj in odtujiti slovenske ljudi med seboj. Političnih meja ne moremo odpraviti, vsaj ne čez noč. Toda če bo notranja zavest slovenske enotnosti ostala živa, ne bo mogla uničiti nobena sovražna sila slovenske narodne družine in nje volje do samostojnega narodnega in kulturnega življenja.

„Razgled“

nov tednik, je začel izhajati v Mariboru. Urednik lista je Josip Fr. Knaflič. Svoj program je »Razgled« označil v uvodniku takole:

»Kralj in narod. Avtoritativen kraljevski režim s sodelovanjem ljudstva v predstavi, ustvarjenem na gospodarsko-stanovski podlagi, v katerem bi se mogle uveljaviti vse delavne in produktivne sile v korist in procvit države, to je bila intencija šestojanuarskega manifesta in njegovih sankcij in to oživitvoriti je danes po petih letih najnujnejša potreba.«

Zaključuje pa ta program

»Kralj in narod! Med kraljem in narodom ni treba nobenega posredovalca.«

O proslavi 1. decembra pa zatrjuje med drugim:

»Slavnostni govor je govoril ban. Nisem laskač (saj sem Ljubljančan in torej rojen zabavljač), a priznati moram in to so mnogi rekli, to je bil eden najboljših patriotskih govorov, kar smo jih slišali

ja ne smela pretrgavati, ker s tem pade zanimanje za delo.

»Naše morje«, knjiga ki so jo spisali dr. Valter Bohinec (zemljepisni del), dr. Silvo Kranjec (zgodovinski del) in dr. Karol Dobida (umetniški del) opisuje prav za prav Dalmacijo, t. j. hrvaško morje. Nimamo še opisanih vseh slovenskih krajev, zlasti ne za ljudstvo in bi bilo potrebno zlasti v današnjih časih opisati najprej slovensko zemljo, tudi tisto, ki smo jo izgubili. Slovensko morje ima 150 km obrežja in je geopolitično del slovenskega zaledja; nimamo opisa Prekmurja, ki je za nas še neobdelano ozemlje itd. Najzanimivejši del te knjige je Kranjčev zgodovinski sestavek »Borbe za Jadran«, ki opisuje tudi zgodovino slovenskega morja, Trsta in zahodne Istre, kjer so nastopali v zgodovini tudi Slovenci, ki se v Kvarneru in Dalmaciji niso nič uveljavljali, pač pa so imeli stike z Benetkami v vseh ozirih. Ni prav, da iščejo med Schiavoni le primorske Hrvatke, ki so bili veliko bolj oddaljeni od Benetk kot Slovenci, ki so živeli pred njihovimi vrati. Naloga slovenskih zgodovinarjev bi bila, da preiščejo danes za nas še temne dobe, ko so sodelovali slovenski ljudje pri razvoju Benetk, še takrat, ko so jih začeli zidati in pozneje, ko so se razvile v veliko pomorsko republiko. Sodelovali so gotovo v trgovini, gospodarstvu in v umetnosti. Le nekaj imen iz umetnostne zgodovine poznamo, ki jih pa tudi nam ne priznavajo; vse kar pa naj bi bilo slovenskega v veliki beneški zgodovini, pripisujejo Hrvatom! Kako važno je bilo v zgodovini ravno slovensko morje, dokazuje Kranjčev članek, ki omenja tudi pogajanja Italije z Avstrijo za nevtralnost v svetovni vojni, ko je spomladi l. 1915 zahtevala Italija, da ji Avstrija odstopi Južno Tirolsko, Gorico in Gradiško, otoke Vis, Hvar in Mljet, iz mesta Trsta, ki leži na slovenskem ozemlju ter iz sodnih okrajev Kopra (slovenska okolica) in Poreča pa da naj se ustanovi svobodna država. V članku »Borba za Jadran« je razložen tudi londonski pakt iz l. 1915 in tako zvani rimski pakt iz l. 1918, mornarski prevrat z uporom na ladji »Viribus unitis« 28. oktobra 1918 v Pulju, ko je prevzel Slovenec poveljstvo brodovja in trdnjavo. Članek opisuje raz-

v 15 letih. Segel je ljudstvu v srce in v razum, ker je bil govoren iz srca in razuma.

Slika vsega »Razgleda« iz teh navedb sicer morebiti še ni popolna, a jasna je popolnoma.

Masaryk o Švehli

Nedavno tega je umrl češki državni Antonin Švehla. Švehla je bil preprost kmečki poslanec, pa se je povzpел s svojo sposobnostjo med prve češke državnike. Takih mož imajo vprav Čehi mnogo: večina je izšla iz preprostih, mestoma prav siromašnih razmer; pridnost in poštenost na eni in vdanost in ljubezen do ljudstva na drugi strani jim je bilo vodilo. In zaradi teh dveh lastnosti je vzniklo zaupanje ljudstva in jih vzdignilo na prva mesta: Masaryk, Beneš, Rašin, Švehla... In kar je zlasti važno in kar priča o vzorni nprstveni višini češkega naroda: vsi ti možje so šli čistih rok mimo bogastev svojega naroda.

Ni bil morebiti kdo zlahka tako sposoben, označiti Švehla kot človeka in državnika, kakor vprav Masaryk, ne samo, ker je moral svojega dolgoletnega sodelavca dobro poznati, ampak ker ga je tudi z lastne umske in nprstvene višine mogel dobro spoznati. Masarykova označba sodelavca Švehla v »Venkovu«, glasilu čeških kmetov, ki jih je vodil Švehla, spada po obliki in vsebini med najlepše in najgloblje, kar se je kedaj pisalo o umrlih državnikih. Človeka zajema zlasti preproščina sloga, ki je njegova največja lepota.

Iz Masarykovega sestavka prinašamo odstavek, ki označuje človeka Švehla. Masaryk pripoveduje, kako je pisal svojo »Svetovno revolucijo« in je pri tem seveda potreboval Švehlovi podatkov, ki je ostal med vojno doma in tu pripravljaval prevrat. Pri tem se je obema mislecema odprl pogled v vso globino narodnega in družabnega življenja.

»Ne samo verska in modroslovna vprašanja, ampak tudi gospodarska, zlasti zemeljska preosnova in odprava plemenitstva je zahtevala pogled v našo zgodovino. Švehla je razmišljal zelo korenito o zmislu naše zgodovine in posameznih obdobjih. Veselilo me je, poslušati njegove nazore, ki so bili očitno samostojni in čisto izvirno zasnovani. Švehla se je izobrazil sam in se je tudi nadalje vedno izobraževal. Bil je misleč človek, obdarovan z veliko razumnostjo v najboljšem pomenu besede. Ni imel napak navadnih samoukov. Zlasti ni nikoli pokazal, da mnogo ve, bil je skromen kot pravi mislec. Mislec ve dobro, da je majhno naše spoznanje. Često je v svoji skromnosti obžaloval, da si ni mogel pridobiti zadostnega sestavnega znanja. Prepričan sem, da bi obisk visoke šole ne bil pokvaril njegovega prirojenega, ponikajočega čuta in njegove razsodnosti.

Žične železnice na Veliki Klek

ali bolje načrtov zanj in spekulacij z njo je konec. Nemško in avstrijsko planinsko društvo se je vsem tem načrtom upiralo, ker je pravilno umevalo duh

mere na mirovni konferenci v Parizu, ko Wilson ni hotel priznati londonskega pakta in so Francozi in Angleži v sporazumu z Ameriko 9. dec. 1914 predlagali Italiji, da se ustanovi »svobodna država Reka« z 240.000 prebivalci, v kateri bi imeli Slovenci večino (bilo bi le okoli 40.000 Italijanov v nji) in bi bila pod nadzorstvom Zveze narodov, kateri osnutek je padel 14. januarja 1920, ko so stavili Angleži in Francozi v sporazumu z Italijo nov predlog, ker delegacija SHS ni sprejela prvega in so opustili misel svobodne reške države ter ponudili le še železnico Postojna—Reka in svobodni državi Reko in Zader, dokler ni bila v Rappallu 12. novembra 1920 potegnjena sedanja meja.

DSM je slovenska ljudska knjižna družba, ki so jo druge slovenske knjižne družbe, ki so bile ustanovljene po vojni, začele posnemati. DSM sega globoko v slov. duševno življenje, je pa tudi vez, ki veže še vedno Slovence po vsem svetu bolj kot vsako drugo sredstvo, bolj kot časopisje, ki izhaja v Sloveniji, kajti Slovenci po svetu so navezani predvsem na časopisje tistih krajev, v katerih žive. DSM se svoje važne vloge zaveda in pošilja knjige Slovincem v daljno tujino tudi zastoni. Na Primorsko današnji dan Mohorjeve knjige ne morejo. Gredo pa še vedno na Koroško. Na Koroškem, kjer je zibelka DSM, tam, kjer se je DSM razvila pred svetovno vojno do take višine, da je imela že 82.000 udov in je bilo upanje, da jih bo dosegla tudi 100.000, jih je dandanes le samo še 2356, za 200% manj kot pred l. 1918. Vse bi bilo treba storiti, da se na Koroškem zviša število Mohorjanov vsaj na tisto število, kakor jih je bilo pred 25. leti, če tega števila že ni mogoče zvišati. Potrebno bi pa bilo, da bi v Mohorjevih knjigah vsako leto izšla kakšna stvar, vsaj kak sestavek v »Koledarju«, ki bi posebno zanimal koroške Slovence in pa tu pa tam tudi kaka knjiga iz stroke, ki je na Koroškem posebno važna. Saj bi to bilo tudi za vse druge ude vablivo, ker se vsak Mohorjan čuti pravega Slovence. Slovensko delovno ljudstvo, kmet in delavec, celo uboga vdova, so Mohorjeva vojska in zato je DSM ena izmed velikih slovenskih ustanov.

planinstva, ki vedno preneha tam, kjer se začnejo ceste in železnice. Kajti pogoj planinstva je vztrajnost, znajdljivost v svetu in boj zoper neprilike gora, pogum, odločnost, spretnost, in kot najvišja človeška lastnost: tovarištvo v nesreči, in samopožrtvovanje. Vsak vidi in mora videti, da se te lastnosti v avtobusih in železniških vozovih ne morejo razvijati in razviti. Kajti misli bi človek, da samopožrtvovanosti še ni tam, kjer odstopi sedeža naveličan kavalir le-tega dami, da še ne pomeni poguma, če kdo skoči s prenapolnjenega avtobusa deset korakov pred njegovim postankom in da še ne označuje boja z vremenskimi nepravilnostmi, če kdo v plašč zaviti pogumno prenaša preprih. No in ker je nemško in avstrijsko plan. društvo te — prav za prav samoumevne! — pogoje planinstva pravilno spoznalo, se je takoj spočetka uprlo, da bi kdo gradil železnico na najvišjo avstrijsko goro. Svoj upor je precej podkrepilo s tem, da je lastnik Velikega Kleka. Na njegovo zahtevo mu je tudi obljubila avstrijska vlada ne samo, da se žična železnica na Veliki Klek iz javnih sredstev ne bo gradila, ampak da se bo tudi pobrigala, da se kaj takega tudi v bodoče ne zgodi.

Samo pri nas jih je še vedno mnogo, ki mislijo, da je pogoj planinstva ta: na vsaki gori krčma in če že ne železnica, vsaj vozna cesta naj vodi do nje. Zato namreč, da se jim ne bo treba mučiti z dolгим pristopom, ko se vadi v vztrajnosti, in da bo imel kar najmanj telesnih in duševnih stikov s tisto gorsko naravo, h kateri se vrača v slovesnih govorih na raznih občnih zborih.

Poneverjanje po načrtu

V začetku decembra se je vršila v Belgradu kazenska razprava proti dvema uradnikoma Zveze uradniških nabavljalnih zadrug, in sicer blagajniku Buliću in knjigovodju Markoviću. Uradniške nabavljalne zadruge so uradoma ustanovljene in skozi leta in leta so morali plačevati uradniki prav dolgi do zadnjega kronskega upokojenca razmerno visoke mesečne prispevke. Vsak uradnik tudi ve, da nima od teh zadrug prav nobene koristi. Ta pravda pa je pokazala gospodarstvo ali vsaj približno sliko gospodarstva pri nabavljalnih zdrukah — za celotno bomo komaj kedaj zvedeli. Pri Zvezi se je namreč očitno ne samo poneverjalo, ampak tudi lahko poneverjalo kar po določenem načrtu. Kajti kako bi bilo sicer mogoče, da sta dva uradnika mogla zagrešiti dve sto in eno poneverbo?

»Slovenija« se zavzema za pravo, čisto demokracijo v javnem življenju, za to, da se v praksi uveljavijo načela, ki se v teoriji proglašajo kot vodilna. Odločno borbo hoče voditi proti vsakemu slepomišljenju v načelnih vprašanjih in proti dvoživkarstvu v narodnem življenju.

Vsem, ki vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji službečega lista pri sreč, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

Belgrajsko pismo

Gotovo je ni stvari pri vas doma, ki bi nas belgrajske Slovence ne zanimala. Dogodki v naši Sloveniji, pa bili kakršnikoli, nas razvnemajo; brez dvoma pa ga ni med nami nikogar, ki bi se ne zanimal za svoje rojake v prestolnici.

Pri nas teče življenje brže kakor pri vas, dogodki si sledijo s filmsko naglico, zato pač ne kaže pisati o manj pomembnih, ki gredo mimo nas, marveč samo o važnejših, ki puščajo za sabo v duševnem življenju Slovencev v Belgradu svoje vidne sledove, in o onih, ki utegnejo imeti svoj pomen do neke mere tudi za vas doma.

Pred vsem se mi zdi potrebno zabeležiti dejstvo, da mi katoliški Slovenci v Belgradu še do danes nismo našli uvidevnosti in potrebnega razumevanja pri tukajšnji hrvaški katoliški hierarhiji za to, da bi za naše ljudskošolske otroke in srednjošolske dijake preskrbelo slovenski veronauk. To dejstvo danes ponovno registriramo, ker je od naše zahteve na tem mestu poteklo že pol leta, ne da bi se odločujoči ljudje zganili in storili svojo rimsko-katoliško dolžnost, ki ne sme biti v nobeni zvezi s — hrvaško »mentaliteto«!

Mi čisto nič ne prosimo, mi zahtevamo!

Za to je odveč vsako namigavanje na prazne »kase«, četudi mi belgrajski katoliški Slovenci ne prispevamo baš v najmanjši meri vanje!

Cudni so časi in gotovi ljudje popolnoma pozabljajo, da so nekdanj nekaj bili in postali ravno po zaslugi slovenskih sinov, čeprav v tedanjem skupnem, miselnem pokretu niso številčno pomenili skoraj ničesar niti med lastnimi ljudmi, sedaj pa vračajo te dobrote Slovincem na ne baš bratovski način. (To nima nobene zveze s »kasami«, da se bomo razumeli, ampak meri na — slovenski veronauk.) In kljub temu zelo pogosto govore o — srbski hegemoniji!

Reklo se mi bo: »Take stvari se ne smejo objavljati v javnosti, še posebno pa ne izpod peresa tistega, ki se sicer šteje za dobrega katoličana, ker s tem eksponirani katoliški stvari zelo škoduje.«

Prosimo vse p. n. naročnike, da poravnajo po priloženi položnici zapadlo naročnino.

Ničemurnost „vodnikov“

Nedavno tega je postal Mussolini stari oče in tudi petdesetletnico svojega rojstva je praznoval. To navsezadnje ni nič takega in se lahko pripeti vsakemu, ki se je oženil sam in poženil tudi svoje otroke in ki razen tega ni preveč zgodaj umrl. Toda Mussoliniju je očitno neprijetno njegovo staro-očetovstvo in njegovih petdeset let. Kajti za svoje podložnike je prikožil vero o večno mlademu »duceju«, katerega krepkost ne kloni nikoli in nikjer, celo pred zakoni narave ne. In kakor je že svoje dni predpovedal priobčevanje fotografij, ki ga kažejo kot govornika ali kot hodca v ne preveč spoštovanje zbujaajočih ustopih, tako je prepovedal sedaj pisati in govoriti o njegovi starosti in o dejstvu, da je njegova hči povila otroka. Mussolini, pa petdeset let in še stari oče po vrhu! Ne tega Lahy ne smejo vedeti. In javno, »uradno« res ne vedo. Samo na tihem, tam pa se posmehujejo.

Zato pa so smeli listi pisati, kako je Mussolini — pravi Harun al Rašid — sodeloval pri italijanskim manevrih kot — navaden prostak, baje navduševal vojske k strumnemu pohodu nekaj kilometrov, prednjačil s svojo neutrudnostjo — nekaj kilometrov! — in se potem — odpeljal z avtomobilom!

In ker je teh par kilometrov korakal na čelu čete, morajo pisati listi o — mladeniškem duceju.

Za ducejem Mussolinijem pa je prišel Führer Hitler. Vedno in povsod prihaja za Mussolinijem Hitler. In spomnil se je, da bi bilo dobro, potem ko se je izkazal v govorilnicah in na govorniških odrih, da bi se izkazal še v plesnih dvoranah. Pa kaj, ko ne zna plesati? Nič ne de, se pa nauči, malo bolj pozno sicer ali nauči se vendarle. No, in sedaj, na pragu zime, se je začel Hitler učiti plesa.

Ali nezmotljivi Führer, ki nerodno stopica pri učenju plesnih korakov — ta slika bi utegnila hudo omajati spoštovanje pri nemških podložnikih. Kajti vsak pravi fašistični vodnik je nezmotljiv, vedeti in znati mora vse, sicer bi se zamajala njegova diktatura. Logika vsake diktature predpostavlja nezmotljivost, zmotljivi diktator bi moral priznati pravico ljudem, da ga opozarjajo na zmote, in iz tega bi lahko nastal najlepši demokratizem.

No, in Hitler je logičen in dosleden, vsaj kar se tiče diktature. Zato je — prepovedal, pisati o tem, kako se uči plesa.

Zakon in pravo fašistov

* Nemška vlada je zbrala v skupnih taboriščih tudi svoje pravniške začetnike, referendarje, ki

odgovarjajo nekako našim pravnim praktikantom, ali po novem pripravnikom. Namen: preskušnja v zmislu narodnosocialističnega duha. Kakšen je ta duh?

Na to odgovarja državni pravosodni komisar dr. Frank II.:

»Pravica ni več zadeva vsakdanje stvarnosti, ampak vere in ljudske usode. Odslej imamo novo pravičnost. Pravična je ohranitev nemških koristi nasproti vsem škodljivcem nemškega naroda.«

Kakšna je pot do te pravičnosti, zakaj vsaka pravica je doslej imela ali vsaj skušala imeti nekakšno objektivno stvarno merilo?

Na to odgovarja dr. Freisler, državni tajnik v pravosodnem ministrstvu:

»Mi smo zoper takoimenovano objektivno pravosodje, ker se pri sodbah oddaljuje od življenja ljudstva.«

To se pravi: ne, kar je pravično v zmislu zakona in pravnega čuta ljudi, naj ugotavlja in določa sodnik, ampak kar določa »elementarni pravični čut«, to je čut narodnega socialista-fašista, in to je zopet korist stranke.

Fašistična pravica je torej nekako tam in taka, kakor je bila pravica za dobe tlačanstva, ko je bil graščak nasproti svojemu kmetu-tlačanu gospodar in sodnik hkratu in je graščak kar sam razsodil, koliko kmetovega pridelka mu gre.

Res, zelo — preprosto!

Toda spričo preprostosti in jasnosti teh načel — čemu še sploh učenje? Učenje množi znanje, znanje veča kritičnost, stvarnost, kritičen in stvaren človek bi pa utegnil postati neroden, kadar gre za brezpogojno pokornost »vodniku«.

In res, dr. Freisler se ne vnema za preveliko znanje referendarjev. Bolj sramežljivo sicer za sedaj, in z nekaj pridržki, kajti kar tako na lepem je le težko prelomiti izročilo, ki je celo v cesarski Nemčiji gledalo na znanstveno usposobljenje. Ali vendar dovolj razločno:

»Ni treba, nagomiliti množino posameznega znanja... Tega ni treba zahtevati pri skušnji od študenta, ampak razumevanje za usodo naroda.«

Usodo naroda pa po narodno-socialistični logiki umeva najbolj tisti, ki ima strankarsko izkaznico. Te pa spet ni težko dobiti, dosti je, če imaš za silo krepko grlo, da vpiješ »Heil Hitler!« in če si sumljiv zaradi drugačne politične preteklosti, da pomagaš kakega nasprotnika fašizma »spraviti na varno«.

Samo nekaj navedkov — pa nam kažejo, da nam ne morejo bolj nazorno, kako globoko je že padel nacionalsocialistični del Evrope, in kako še nadalje drvi v prepad.

„Ljubljanski Zvon“ in najbližja kultura

je pravilni naslov drugega sestavka zadnje številke, ki ga je spremenila tiskarska pomota v »Ljubljanski Zvon« in najboljšo kulturo.

ki jim je vera svetinja in narod nad vse, da jih čimprej dobimo. To ni samo naša želja, marveč tudi naša zahteva. Kajti, ako hrvaški duhovnik ni sposoben, da podučuje naše slovenske otroke v slovenskem materinem jeziku, potem naj ga zamenja slovenski!

Ali ni sramota, da se n. pr. dva slovenska otroka, ki sta komaj dve leti v Belgradu, razgovarjata na ulici in doma v neslovenskem jeziku (n. pr. nemškem)? In k temu pomagajo tisti, ki stokajo nad krivico, ki se godi njihovim bratom v Istri!

Ali hočete za vse to, kar sem napisal, tisoč slovenskih podpisov?

Mladi rod raste, gospodje, in zapomnite si to! Vi ste stari po mišljenju in če hočete, da vas bomo spoštovali, zaslužite si to spoštovanje z delom in zgledom! Časi so minuli, da bi vas ljudje čislali samo zato, ker pripadate k nekemu stanu, samo zato, ker imate morda enega ali več doktoratov! Po njih delih jih boste spoznali! je rekel Gospod. Sklicevati se na svoj stan in položaj in »doktorate«, zato da bi vas ljudstvo čislalo in vam skazovalo čast, pa ni vredno ne vašega stanu in ne vašega poslanstva!

Besede krepke, iskrene in brez — diplomatske frazeologije, tem manj pa s kako bojaznjivo zvezane, ker imamo čiste roke in ne mislimo bogateti.

Kaj naj vam še pišem?

V Srbiji se zidajo katoliške cerkve (n. pr. v Kraljevem). Ponudbo je dal tudi slovenski katoliški stavbenik, ki je zrastel v naših katoliških organizacijah, in sicer za mnogo tisoč dinarjev cenejše kot kot neki katoliški cerkvi po duhu daleč stoječi inženir. Vendar prvi še daleč ni mogel uspeti s svojo ponudbo. — Gospodje, kaj je s katodralo, za katero je vsa Slovenija zbirala krvave žulje? Kaj je s tem denarjem? Dajte račune javno! Pravico imamo zahtevati, kaj je s to — »kaso«. Bodite tedaj skromnejši, ker mi ne damo nič na stran, ampak samo nato, kako kedo v kateremkoli stanu, pa tudi v najnižjem, izvršuje svoje delo, in dajte nam, kar nam in našim otrokom pripada!

N-g.

MALI ZAPISKI

Prepovedana knjiga.

Državno tožilstvo v Zagrebu je prepovedalo širiti knjigo »Od treh milijonov trije«, ki jo je spisal Leonhard Frank in je izšla v Zagrebu v hrvaškem prevodu.

Zaključeno število

slušatelj bo imela poslej medicinska fakulteta našega vseučilišča. To se pravi, samo določeno število — 120 — bo smelo in moglo poslej poslušati medicinska predavanja in biti vpisanih. Drugi naši študentje, ki bodo hoteli postati zdravniki, bodo morali iti izven domovine. To zaključeno število velja pa zgolj za ljubljansko medicinsko fakulteto.

Francesco Macia,

vodnik gibanja za samostojno Katalonijo, in pozneje njen predsednik, je umrl na božični dan v glavnem katalonskem mestu Barceloni.

Macia je bil sprva častnik. Zatiranje katalanščine od španske vlade, ki na noben način ni hotela, da bi se videla Španija na zunaj kot država več narodnosti, ga je pripravila do tega, da je zapustil vojaško službo in se čisto posvetil političnemu boju za samostojno Katalonijo. Bil je med najhujšimi nasprotniki španskega diktatorja Primo di Rivera, pod katerim se je zatiranje Kataloncev še stopnjevalo. Na večer svojega življenja je dosegel svoj namen. Padel je Rivera, kralj je bil izgnan, Katalonci so svobodni zvezni narod španske republike. In španščina je danes v Kataloniji tuj jezik. In kar je še več, ne samo Katalonci so s tem zadovoljni, ampak tudi vsi demokratično in pošteno misleči Španci.

Brezposelnost in mladina.

Dr. K. Šlapák opozarja v češki »Socialni reviji« na slabe posledice brezposelnosti za mladino. Te posledice so zlasti: nezadostna prehrana, pomanjkljiva obleka in obutalo, nezdravo stanovanje. Vsi ti činitelji vplivajo prav tako na telesni ustroj kakor na нравnost in oarazajo v obeh ozirih, zlasti v otrokovi prehodni in razvojni dobi. Važno je zagotoviti, da uvažujejo vzgojitelji prav posebno te socialne okoliščine in da upoštevajo tudi s psihološkim razumevanjem morebitne izrastke.

Zamerska republika »Liberia«

v Afriki (z glavnim mestom Monrovia), je sklenila izgnati vse Nemce iz svojega ozemlja, če se bo nemška vlada proti črnem še nadalje posluževala iste rasistične neustrpnosti, kakor jo kaže proti Židom in kakor jo je pokazala tudi proti nekaterim črnem, ki so naseljeni v Hamburgu. To bi bil za Nemce v Liberiji hud udarec, ker imajo vso tamošnjo trgovino v svojih rokah. (Del. Politika.)

Tepenje pisateljev.

Neki nemški pisatelj je napisal roman iz življenja starih Germanov. V njem pripoveduje tudi, da so bili stari Germani v trajnih preprih in bojih med seboj, da so pobijali ujetnike in podobno — torej zgolj stvari, ki so zgodovinsko ali dokazane, ali vsaj verjetne. Saj je dal nemški cesar Karl, ki so ga Nemci sami imenovali Velikega, 400 ujetih Sasov pomoriti.

Toda ta resnična slika lastne zgodovine seve ni vseh Hitlerjevimi fašistom, ki hočejo preroditi sebe in menda še ves svet po vrhu iz krepostnosti nemškega naroda in germanskega plemena. In »Essener Nationalzeitung« se razgorčuje nad temi »zgodovinskimi lažmi«, očita pisatelju »brezvestnost« in priporoča v premišljevanje, če ne bi kazalo uvesti zoper ljudi, ki se tako pregreše, kazni tepenja.

D. S. Merežkovskij:

Napoleon

(69. nadaljevanje.)

Nekoč je brez priprave začel igrati fantastično povest o dveh nesrečnih zaljubljenih, Tereziji in Juliju, kjer deluje med drugim skrivnostno bitje, možača-Sibila, podobno samemu Napoleonu ali Dionizu-volkodlaku.¹⁵

»Julij je sunil bodalo v srce Tereziji,« je končal svojo povest, stopil k cesarici in kakor da bi bil hotel potegniti bodalo iz nožnice: omama je bila tako silna, da so dvorjanske zakričale od strahu in se vrgle med njega in Josipino. A Bonaparte kot izvrsten igralec se ni zmedel, in ne da bi opazil vtisk, ki ga je napravil, je nadaljeval povest. — »Ko se je prepuščal poletu domišljije, ga je tako prevzelo, da je zginilo zanj vse, kar ga je obdajalo. Zagotavljali so, da se je baje učil od velikega igralca Talma; toda morebiti bi bil on lahko tega učil.«¹⁶

Kadar narekuje razglase na vojsko, je podoben italijanskemu improvizatorju ali Pitiji na trinožniku.¹⁷ To se pravi, tudi tu, na bojišču, zлага, kakor v dvorani gospe Bonaparte — povest o strahovih, — svetovno zgodovino; in čad od smodnika se vzdiguje, kakor dim iz Pitijine poč, ali oblaki-počasti na Sv. Heleni.

Mag, ki kliče prikazni, ali po našem, snemalec velikan-skih filmov. Veliki mojster umetniških nasprotij.

Ko je dal glavni zapovednik Egiptovske vojske general Bonaparte zaščitno pismo menihom Sinajskega samostana iz spoštovanja do Mojzesa in izraelskega ljudstva, čigar nauk o nastanku sveta nas spominja starodavnih vekov, je zapisal svoje ime v knjigo častnih gostov poleg Abrahamevega imena.¹⁸ Kaj je to, »glumaštvo«, sleparstvo, svetlobna reklama na oblakih, ali znamenje skrivnega razodetja? Morebiti vse to hkratu; morebiti čuti odkritosrčno svoj prehod iz časa v večnost, iz svetovne zgodovine v nauk o postanku in koncu sveta.

A še nekaj krink prav te »komedije«. Sanjari, da bo »na stara leta obhodil s cesarico na skrivnem, z lastnimi konji, kot zakonska kmečka dvojica, vse kotičke cesarstva, sprejemal pritožbe, popravljal krivice in sejal povsod spomin o svojih dobrih delih.«¹⁹ Tu je seveda lev v ovčji koži: sam ve, da tega ne bo, toda morebiti se mu je sanjala tudi ta meščanska idila; meščanstvo je v njem globlje, kakor se zdi.

V spomin svojih znamenitih besedi na eylauskem bojišču: »Strašen prizor! To bi moralo vdahniti vladarjem ljubezen do miru in gnus do vojne,« naroči slikarju Grosu sliko tega bojišča z njim, Napoleonom, stoječim sredi mrtvih in ranjenih, ko povzdiguje k nebu oči polne solza.²⁰ Bolje bi bilo, če bi je ne bil naročil, ne bi igral »komedije« vsaj v tem; toda to še ne pomeni, da ni čutil odkritosrčnega gnusa do vojne.

Pred sprevedom avstrijskih ranjencev ustavi spremstvo, sname spoštljivo klobuk in vzklikne: »Čast in slava nesrečnim junakom.«²¹ Za to gledališko kretnjo bi ga lahko zavidal Talma, toda tudi to ne pomeni, da bi v sami kretnji ne bilo nič odkritosrčnega.

Ubogega ruskega dečka, grofa Apraksina, ki je bil vjet pri Austerlitzu in se je jokal, kakor otrok, tolaži s praznimi besedami: »Pomirite se, mladi mož, in vidite, da ni sramota, biti od Francozov premagan!«²² Naj biraje ne bil tolažil! Toda če se Tolstoj ni preveč razburjal zaradi te »komedije«, tedaj morebiti samo zategadelj, ker je včasih sam sodeloval pri bolj pretkani komediji — tako imenovani pravičnosti.

Ker je vedel, da je Josipina nerodovitna in se iz usmiljenja ne bi rad ločil od nje, ji predlaga igrati navidezno nosečnost, da bi razglasil za naslednika svojega sina od druge ženske. Josipina se strinja, in stvar se samo zato ni zvršila, ker je osební zdravnik Corvisart odločno odpovedal sodelovati pri prevari. Tu je vse ošupno: odkritosrčno sočutje s starajočo se ženo, otročja nerodnost prevare, čudna pri takšnem realistu, domiselnost osnovati vladarsko rodovino na prividu — podtaknjenem nasledniku, in tista skrajnost »komedijantstva«, »sleparstva«, ki ga ni mogoče z ničimer opravičiti, celo razložiti ne, — razen samo s temle: če je svet sen, »predstava«, in vse na svetu varavo — navidezno, kaj naj pomeni potem še ena prevara, ki ima po vrhu dober namen?

Josipina se pritožuje, da ni bil Bonaparte za dolgih let, ki jih je preživela z njim, niti trenutek odkritosrčen.²³ Ali je to res? Morebiti je odkritosrčen po svoje, toda njegova odkritosrčnost je drugačna — drugačna resnica, kot njena. »Kako je smešen ta Bonaparte! Il est drôle Bonaparte!« je vzkliknila, ko se je seznanila z njim. Mora biti tak kanarček z Martinique-a, kakor je Josipina, kdor ne čuti, da ni »smešen«, ampak strašen. To čuti gospa Rémusat in se joče od strahu, kakor otrok.²⁴

»Komedijant«, »igralec« je, toda ne hinavee; vedno igra vlogo, pa ne tujo, ampak svojo lastno: Napoleon igra vlogo Napoleona. V tem zmislu je sama resnica, toda ta resnica

¹⁵ Bourrienne, III. 499. Gulio, conte improvisé par Napoléon. — »On vit paraître à Rome un être mystérieux qui prétendait dévoiler les secrets de l'avenir et qui s'enveloppait d'ombres si épaisses que son sexe même était l'objet de doute et de discussion. Les uns... décriaient les formes et les traits d'une femme, tandis que les autres justifiaient leur effroi en lui donnant l'aspect d'un monstre hideux.« Napoleon sam je »korziška pošast«; ima tudi »magnetično previdnost« in »polnost ne našega spola, un embonpoint qui n'est pas de notre sexe.« (Mémoires, II. 88.)

¹⁶ Ibid., III. 513, 509.

¹⁷ Ibid., IV. 181.

¹⁸ Bourrienne, I. 326.

¹⁹ Mémoires, III. 298.

²⁰ Rémusat, III. 115.

²¹ Mémoires, IV. 197.

²² Ségur, II. 471.

²³ Constant, I. 280.

²⁴ Rémusat, I. 337.

ni tako ničemur podobna, da ji nihče ne verjame. »Skrivni moji nagibi, navsezadnje naravni, mi dajejo brezkončne mogočnosti, varati vse.« Prav v teh »naravnih nagibih« je on stvar drugega stvarjenja, človek drugega svetovnega kroga — eona — ne 1800. leta pred Kr. r., ampak 18.000. leta pred Kr. r. ali prav tako daljne bodočnosti; človek iz »Atlantide«, ali iz »Skrivnega razodetja«. Če naj se vsi varajo v njem, mora biti samo popolnoma resničen, čisto sam. V bistvu ne vara nikogar, — samo prikriva se pred vsemi, da ne bi preveč prestrašil ljudi s svojim »čudežnim — pošastnim«; zato tudi nosi krinko, pokriva svoj obraz, ko stopa k ljudstvu iz sinajskega oblaka.

Nikogar ne vara — njega samega varajo vsi. Menda ni bil niti en vladar tako varan in izdajan, kakor on, — od ministrov, maršalov, žen, ljubice, bratov, sester, sovražnikov, prijateljev. Kakor se to čudno sliši, prostodušen je, nehlinjav; celo preveč resničen, odkrit do cinizma, na primer v umoru vojvode Enghienškega ali v »grdi povesti« s španskim kraljem. Prostodušno, nehlinjavo se je spočetka zapopal »zvitemu bizantincu« Aleksandru I., potem svojemu tastu, avstrijskemu cesarju, in nazadnje Angležem. Šele na Sv. Heleni se je zavedel: »Drago sem plačal svoje romantično in viteško mnenje o vas« — Angležih.²⁵

»Ti ljudje se nočejo razgovarjati z menoj,« se pritožuje Caulaincourt za časa chatillonskega zbora 1814. leta. »Naše vloge so se zamenjale... Pozabili so, kako sem ravnal z njimi v Tilsitu... Moje velikodušje se je skazalo kot navadna neumnost... Šolarček bi bil premetenejši od mene.«²⁶ Morebiti je tudi zaradi tega poginil, ker je bil preveč resničen.

Gibčnost hrbtenice, umetnost »spremeniti okret, changer de manoeuvre«,²⁷ ki jo imata v taki popolnosti Talleyrand in Fouché, ta dva brezvrenčasta plazilca, — mu manjka docela. »Hrabrosti se ne da ponarediti: ta krepost je brez himbe.«²⁸ A prav to je njegova poglavitna krepost, — »Pietra Santa«, »Sveti kamen«, — neupogljiva hrbtenica.

»Midva lahko razumeva drug drugega«, piše car Pavel I. konzulu Bonapartu.²⁹ Lahko razumeva drug drugega, ker sta oba »romantika«, »viteza«, in kakor se čudno sliši, »Don Quixota«.

»Napoleonu je bilo v najvišji stopnji lastno čuvstvo vojaške časti, vojaškega bratovstva... Ta zviti politik je bil vedno vitez brez madeža«, pravi Vandal, eden izmed redkih pravičnih sodnikov Napoleona.³⁰

Kako je to malo podobno Taine-ovemu condottiereju — Macchiavellijevemu Il principe — »mešanici leva in lisice«. Ne, mešanica leva in zmaja je: levja moč na krilih domišljije.

Vse je zanj navidezno, to pa še ne pomeni, da je vse »Majin pokrov« nad popolno ničevostjo. Napoleon je, prav kakor Goethe, največje nasprotje budistični modrosti — volji do nebitja in brezosebnosti. Oba sta večni »da« proti večnemu »ne«.

Alles Vergängliche
Ist nur ein Gleichnis.
Vse minljivo
je prilika zgolj.

pravi Goethe, kar Napoleon čuti: časno je znamenje večnosti. »Spečem se sanja to, kar se je zgodilo čuječemu, a v času živčemu — to, kar je bilo in bo z njim v večnosti. Svet kot predstava« zginja; ostaja »svet kot volja«. To voljo zanikujeta Schopenhauer in Buddha; Napoleon in Goethe jo potrjujeta.

Oblaki, sanje, prividi, a pod njimi je Sv. Helena, Sveta skala, Pietra Santa — večni granit. Njegovo javno, dnevno ime je hrabrost; skrivno, nočno — Usoda.

Usoda.

Vse svoje življenje sem žrtvoval vse — mir, korist, srečo — svoji usodi.³¹ To je Napoleonov obraz brez krinke — njegova brezkončna resnica, brezkončna odkritosrčnost. Kadar pravi: »usoda«, nam daje ključ do zaprtih vrat — do skrivnosti; toda pretežak je, za nas ta ključ: vrata ostanejo zaprta, Napoleon »neznani«.

Kaj je usoda? »Slučaj, ki vlada svet, le hasard qui gouverne le monde«, kakor se njemu samemu včasih zdi,³² slučaj je slep zlodej in Napoleon, vladar sveta, je zgolj suženj tega zloдея. Ali nekaj višjega; zrečega, kar se strinja z voljo junaka. Morebiti ni sam nikoli razmišljal o tem; ali menda je zmerom razmišljal o k o l i t e g a ; zdi se, da so vse njegove misli uhajale v to globino, kjer je zastavljena ljudem uganka Usode. Naravnost v obraz Sfinge ni pogledal nikoli, toda vedno je čutil, da mu gleda Sfinga naravnost v obraz, in vedel je, da ga požre pošast, če ne reši uganke. Edipov obraz pred Sfingo je zamišljen, in Napoleonov tudi. Menda je poglavitno v tem obrazu, kar ga loči od vseh drugih človeških obrazov, ta brezkončna zamišljenost. Čim bolj se zagledaš vanj, tem bolj se ti zdi, da se ni zamislil samo zaradi sebe, ampak zaradi vsega »krščanskega« človeštva, ki v svojem velikem neverju ni hotelo pohlevnega jarma in je padlo pod železni jarem Usode.

²⁵ O'Méara, I. 363.

²⁶ Thibadeau, 455. Fouchéjeva beseda.

²⁷ Lévy, 341.

²⁸ J. Bertaut, 181.

²⁹ Mémoires, IV. 149.

³⁰ Vandal, N. et Alexandre I., II. 164.

³¹ Masson, Le sacre de N., p. V.

³² Mémoires, IV. 254.